

800,
201 937

mujsu

PRACA TEGOŻ AUTORA

przygotowana do druku:

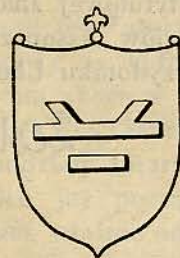
Leon Kryczyński. Źródła bibliograficzne do historii Tatarów w Polsce. Rękopis. Wilno, 1930. 517. In folio.

Treść. Słowo wstępne do wydania drugiego. Słowo wstępne do wydania pierwszego. I. Literatura bibliograficzna. Archiwa, biblioteki i muzea. II. Teologia. III. Literatura historyczna. 1. Kroniki i roczniki. a) Kroniki arabskie. b) Kroniki litewskie. c) Kroniki i roczniki polskie. d) Kronika czeska. e) Kroniki ruskie. f) Kroniki pruskie. g) Kronika austriacka. 2. Źródła i opracowania ogólnie historyczne. a) Źródła. b) Opracowania. 3. Wiek XIII. Najazdy tatarskie. a) Źródła. b) Opracowania. Legacja Plano-Karpini. a) Źródła. b) Opracowania. 4. Wiek XIV i XV. Bitwa grunwaldzka. a) Źródła. b) Opracowania. 5. Wiek XVI. Wojny z Moskwą i Tatarami. a) Źródła. b) Opracowania. 6. Wiek XVII. Wojny ze Szwedami, z Moskwą, Kozakami, Turcją i Tatarami. Lipkowie. Aleksander Kryczyński, bej barski. a) Źródła. b) Opracowania. 7. Wiek XVIII. Wojna Północna. a) Źródła. b) Opracowania. 8. Wiek XVIII. Konfederacja barska. a) Źródła. b) Opracowania. 9. Wiek XVIII. Wojna z Rosją. Powstanie kościuszkowskie. a) Źródła. b) Opracowania. 10. Rok 1812 i następne. a) Źródła. b) Opracowania. 11. Powstanie r. 1831. a) Źródła. b) Opracowania. 12. Powstanie r. 1863. a) Źródła. b) Opracowania. 13. Wojna o wyzwolenie Polski 1918—1921. a) Źródła. b) Opracowania. IV. Historia wojskowości. a) Źródła. b) Opracowania. V. Historia prawa. 1. Prawo polskie (dawniejsze). a) Źródła. b) Opracowania. 2. Prawo rosyjskie. a) Źródła. b) Opracowania. 3. Prawo Polski wyzwolonej. a) Źródła. b) Opracowania. VI. Genealogia i heraldyka. VII. Numizmatyka. VIII. Lingwistyka. IX. Antropologia. X. Etnografia. XI. Statystyka. a) Źródła. b) Opracowania. XII. Życie społeczno-kulturalne. 1. Oświata. 2. Dobroczynność. 3. Republika Krymska. 4. Wschód Muzułmański. 5. Muftiat i sprawy religijne w Polsce. 6. Miscellanea. XIII. Życiorysy znakomitych Tatarów. 1. Gen. Józef Bielak. 2. Aleksander Sulkiewicz. 3. Stefan Bielak. 4. Gen. Maciej Sulkiewicz i inni. XIV. Paszkwile. XV. Literatura piękna i sztuka. a) Proza i poezja. b) Sztuka. Dodatki. a) Rękopisy. b) Spis nazwisk tatarskich, spotykanych w tekście. c) Spis autorów. d) Skróty.

LEON KRYCZYŃSKI

DOBRA ŁOSTAJSKIE

(1600—1789)

102

W I L N O 1 9 3 0

ZAKŁADY GRAFICZNE „ZNICZ”, WILNO ULICA Ś-TO JAŃSKA № 1, TEL. 3-40.

Udost. się
na miejscu

Odbitka z rocznika VII zeszytu 1 — 2
„Ateneum Wileńskiego“ za r. 1930.

Na karcie tytułowej znak pieczętny
(herb) kniaziów Assanczukowiczów,
przydomku Ułan.

201937

D-115/90

DOBRA ŁOSTAJSKIE

(1600 — 1789)

Większa część nielicznych obecnie Tatarów litewskich zamieszkuje w Polsce dzisiejszej województwa: wileńskie, nowogródzkie, białostockie i poleskie; mniejsza ich liczba przypada na Litwę dzisiejszą i na Rosję (Mińszczyzna i Wołyń). Lecz wojna światowa rozproszyła poszczególne jednostki naszych Tatarów po całym świecie: Krym, Azerbajdżan, Turcja i t. p. Ogółem jest Tatarów w Polsce zaledwie 6.000.

Ciekawy to odłam ludu w Polsce. Odbił on na sobie wszystkie pierwiastki kultury polskiej, przesiąkając niemi nawskroś przy postradaniu nawet języka praojców z nad Wołgi, z Krymu, czy Kaukazu. Lecz ze strony drugiej wywarli też Tatarzy swoje fizyczno-antropologiczne i etnograficzne wpływy na ludność polską i litewską, co zresztą było rzeczą nieuniknioną, skoro w I-szej połowie XIII stulecia ogromne ich masy przeszły przez Ruś i Polskę, docierając aż do Śląska. Wszak znaczne wojskowe oddziały tatarskie osiedlały się na stałe na ziemiach litewsko-polskich już począwszy od drugiej połowy XIII wieku, dając tem zawiązek właśnie odładowi, który wrósł silnie w pień polski i wydał szereg postaci, zajmujących w dziejach Polski bardzo poczesne miejsce. Wśród nich jest wielu owych książąt tatarskich, którzy już z pierwotnej ojczyzny przynieśli walory domów swoich, a w Polsce przyjęci do herbów szlacheckich, z nich wzięli znamiona rycerstwa polskiego. Sama nomenklatura poszczególnych rodów i miejscowości na dawnej Litwie, Białorusi, Wołyniu i w Małopolsce świadczy o tem, jak daleko były posunięte wpływy tatarskie. W ślad za tem poszło to zjawisko, że Tatarzy w nowej ojczyźnie przeszli wszystkie historyczne fazy życia polskiego, biorąc w niem zawsze bezpośredni udział, czy to w dziedzinie społeczno-politycznej i kulturalnej, czy we wszystkich poczynaniach wojennych, kiedy to chorągwie tatarskie pod dowództwem chorążych, rotmistrzów i pułkowników J.K.M. walczyły wiernie po stronie polskiej (walki z zakonem niemieckim, z książętami moskiewskimi, Szwedami i z innymi wro-

gami Polski). Tak było w przeszłości, nie inaczej było i w dobie bieżącej. Dola i niedola polska, to jedna i ta sama dola i niedola Tatarów litewskich, boć ideały polskie były i są ich ideałami. Dziś Tatarzy polscy mówią z dumą o tem, że państwo polskie może w każdej chwili liczyć na nich.

Z ram przeszłości polskiej występuje więc długi szereg wybitnych osobistości, które świadczą o gorącym przywiązaniu Tatarów do Polski, że wymienimy tylko takich jak z czasów dawniejszych różni chorążowie Ułani - Assanczukowicze, Najmanowie, Ałczynowie, Juszeńscy, Jałoirowie i wielu innych, a z czasów nowszych: generał Józef Bielak, konfederat barski, pułkownik Mustafa Achmatowicz, dowódca pułków tatarskich wojsk kościuszkowskich, pułkownik Jakób Azulewicz, bohaterski dowódca oddziałów tatarskich, broniących Wilna przed wojskami rosyjskimi gen. Knoringa, następnie Tatarzy jako uczestnicy powstania styczniowego, zesłańcy na Syberji i na emigracji... Byli Tatarzy w polskich pracach konspiracyjnych przed wojną światową¹⁾, a w czasie wojny polsko-bolszewickiej zaznaczyli również czynnie swój patriotyzm polski (ochotniczy pułk tatarski ułanów im. Mustafy Achmatowicza).

Rewolucja rosyjska 1917 r. przerzuciła liczne zastępy Tatarów polskich nad Wołgę oraz do Krymu i Azerbajdżanu, gdzie niektórzy zajmowali najwybitniejsze stanowiska rządowe²⁾. Obecnie życiem muzułmanów w Polsce, a więc prawie wyłącznie Tatarów, zainteresował się przedewszystkiem rząd polski, który regulując stosunki prawno-wyznaniowe uznał autokefalię kościoła muzułmańskiego w Polsce. Następnie coraz większą uwagę na współwyznawców polskich zwracają państwa wschodnio-muzułmańskie.

Wreszcie tą garstką Tatarów Europy środkowej zajmuje się także świat naukowy, tak polski, jak i zagraniczny. Objaw to zupełnie zrozumiały ze względu na znaczenie kwestji tatarskiej w przeszłości i z uwagi na stanowisko dzisiejsze Polski, które każe państwu naszemu niejako odnowić stosunki polityczne i społeczno-kulturalne ze Wschodem muzułmańskim. Do tego celu potrzebna jest pełna znajomość dziejów dawniejszych i głębokie wniknięcie w kardynalne potrzeby doby obecnej. Słuszna więc i pożyteczna to rzecz, że w uniwersytetach

¹⁾ Leon Kryczyński, Bibliografia o Aleksandrze Sulkiwiczu. Z ruchu kulturalno-oświatowego wśród polskich Tatarów, Wilno 1929, str. 9—12 (są tu również dane o Stefanie Bielaku).

²⁾ O naszych Tatarach na Krymie vide: Dżafar Sejdamet, Krym, Warszawa 1930.

naszych (a nawet zagranicznych) powstają katedry orientalistyczne i organizują się specjalne seminarja naukowe dla badania „tatarszczyzny“³⁾.

W literaturze naszej jest bardzo wiele cennych dzieł, traktujących bezpośrednio lub pośrednio o Tatarach w Polsce. Wymienimy autorów specjalnych o Tatarach rozpraw historycznych, chociażby niektórych z w. XIX, na przykład: T. Czackiego (1816), K. W. Wójcickiego (1842), J. I. Kraszewskiego (1842), J. W. Bandtkiego (1848), I. Chodźko (1856), B. Tykiela (1857), A. Muchlińskiego (1858), J. Bartoszewicza (1858), A. Osipowicza (1868), S. Siennickiego (1876), A. Rollego (dr. Antoniego J., 1893); z czasów nowszych, naszego już stulecia, prace: J. Tałko-Hryncewicza (1907, 1924), T. Gasztowtta (1907), N. Niedźwieckiego (1917), K. Króla (1919), St. Dziadulewicza (1929), a przecież pisali również w swoich dziełach, prawda pośrednio traktujących o Tatarach, jednak poświęcając im nieraz obszerne rozdziały, także: S. Okolski (1640), W. W. Kojalowicz (1669), A. Załuski (1709), M. Dogiel (1758—1764), Naruszewicz (1787), P. Małachowski (1790), Sistrzencewicz (1824), J. I. S. Sękowski (1824), T. Narbutt (1835), M. Baliński (1836), J. Lelewel (1844), A. Grabowski (1840, 1845), J. Jaroszewicz (1844), I. Albertrandi (1845), S. Gołębiowski (1846, 1850), E. Otwinowski (1849), W. Kochowski (1853), A. Połujański (1854), W. J. Rudawski (1855), W. Syrokomla (1857), A. Krzyżanowski (1857), J. Daniłowicz (1857), Szajnocha (1861), J. Michałowski (1864), I. Szujski (1866), L. Gumpłowicz (1872), K. Łódź-Czarnecki (1875—1881), A. Kosiński (1877), X. Liske (1876), T. Żychliński (1879—1900), K. Pułaski (1881), B. Ulanowski (1884), A. Prochaska (1884), A. Semkowicz (1887), I. hr. Dunin-Borkowski (1887), A. Boniecki (1887, 1899—1913), A. Lewicki (1892), K. Górski (1895), Cz. Jankowski (1896), I. Wolff (1895), L. Kubala (1896), J. hr. Ostrowski (1897), T. Korzon (1898, 1912), A. Rembowski (1899), F. Pułaski (1907), Chrzęński (1909), Z. Gloger (1900), Z. Leszczyc (1908), W. Wittyg (1908), S. hr. Uruski (1904—1917), A. Jabłonowski (1910), F. Rawita-Gawroński (1915) i współcześni nam: A. Czołowski (1892), L. Finkel (1892), W. Czermak (1894), B. Gembarzewski (1912), I. Iwaszkiewicz (1912), J. Obst (1912), L. Wasilewski (1907, 1912), H. Mościcki

³⁾ Vide w tym przedmiocie: Tadeusz Kowalski, W sprawie orientalistyki w naszych uniwersytetach, Nauka Polska, I, str. 354—372; St. Stasiak, Za czy też przeciw centralizacji studjów orientalistycznych w Polsce, Nauka Polska, X, 1928, str. 625; Orientalistyka na uniwersytetach polskich, Rocznik Orientalistyczny, t. VI (1928), Lwów 1929, str. 268—272.

(1913), O. Halecki (1915), S. Askenazy (1918), W. Hupert (1921), I. Umiński (1922), A. Wolański (T. Soplica, 1922), M. Rostafiński (1922), F. Papée (1924), J. Bystron (1926), F. Koneczny (1927), W. Piotrowicz (1927), E. Szczerbicki (1927), Cz. Chowaniec (1928), L. Kolanowski (1930), H. Zieliński (1930), J. Woliński (1930), J. Grobicki (1928, 1930) i wielu, wielu innych, których nie sposób tu wyliczyć⁴⁾.

Nadmieniam tylko, że nieraz i sami Tatarzy o sobie pisali; zanotujemy na tem miejscu kilku, a mianowicie: nieznanego Tatara litewskiego, autora rozprawy historycznej p. t. „Risale-i-Tatarlar“ (1558)⁵⁾, Azulewicz (1630), Jana Tarak Murzę Buczackiego (1852), Józefa Sobolewskiego (1830), Macieja Tuhana-Baranowskiego (1896), Dżemila Aleksandrowicza (1926). Niema jednak dotychczas żadnego dzieła, któreby obejmowało całokształt rzeczy tatarskich.

Aczkolwiek ukazanie się ostatnimi czasy dzieła prof. Stanisława Dziadulewicz p. t. „Herbarz rodzin tatarskich w Polsce“ jest zjawiskiem można powiedzieć epokowym dla wyjaśnienia dziejów naszych Tatarów (jest to opracowanie tematu pod względem historycznym najobszerniejsze, jakie spotykamy po pracach orientalisty prof. Muchlińskiego), to jednak bogactwo źródeł, które istnieją dla dociekań naukowych w tym przedmiocie, nie zostało całkowicie wyczerpane. Wiele cennych źródeł nie opublikowano dotychczas. Prawda, mamy większą ilość wydrukowanych źródeł pośrednio traktujących o Tatarach litewskich; są to dzieła naszych kronikarzy: Bielskiego, Wapowskiego, Miechowity, Długosza, Strykowski, Kromera, Gwagnina, Chwałczewskiego, Michałonis Lituanis i t. d.; mamy pokazną ilość ogłoszonych drukiem pamiętników, listów i aktów (wśród tych ostatnich czołowe miejsce zajmują dokumenty, wydrukowane w t. XXXI Aktów Wileńskich, noszące tytuł „Akty o litewskich Tatarach“⁶⁾).

⁴⁾ Vide: Leon Kryczyński, Bibliograficzskie matierjały o Tatarach Polszy, Litwy, Biełorussii i Ukrainy (Istorija, gieraldika i gieniealogija, prawo, statistika, etnografja, biellietristika), Piotrograd, Izdacielstwo Zaria Wostoka, 1917, II+84, 8°.

⁵⁾ Przekład tego dzieła z języka tureckiego na polski podał prof. Antoni Muchliński w pracy p. t.: „Zdanie sprawy o Tatarach litewskich, przez jednego z tych Tatarów złożone sułtanowi Sulejmanowi w r. 1558“, Teka Wileńska, 1858, Nr. 4, str. 240—272; Nr. 5, str. 121—179. Vide również tegoż autora: „Izsledowanije o proischozhdienji i sostojanji Litowskich Tatar.“, S. Peterburg, 1857, str. 5 i 55; tudzież Franz Babinger, Die geschichtsschreiber der Osmanen und ihre verke, Leipzig 1927, str. 76.

⁶⁾ Akty wydawajemyje Wilenskoju Komisijeju dla razbora drevnich aktow, t. XXXI, Wilno 1906, 586, 4°. Ostatnimi czasy w Ateneum Wileńskim (zesz 1—2 za r. 1929) ogłoszono garść aktów wojskowych o Tatarach litewskich, odnoszących się do r. 1782—1792.

Niemniej ogromna ilość źródeł-dokumentów spoczywa obecnie w rozmaitych archiwach, a również znajduje się u osób prywatnych. Wojna światowa dużo tych dokumentów zniszczyła. Jednak i obecnie spotykamy dokumenty tatarskie przez całe wieki przechowywane.

W jednej z siedzib tatarskich w Łostajach, którą Cz. Jankowski nazywa „klasyczną siedzibą tatarską“, znalazłem już po wojnie garść dokumentów. Jakimś cudem dokumenty te przechowały się, boć literalnie setki tysięcy ludzi przesunęły się w czasie wojny przez Łostaje. Byli tu sześciokrotnie uchodźcy z różnych połaci kraju, kozacy, inne wojsko rosyjskie, następnie Niemcy, bolszewicy. Staczane tu były potyczki z nieprzyjacielem; wreszcie, przez dwa lata Łostaje stanowiły fortyfikacje niemieckie i znajdowały się w stałym ogniu artylerji rosyjskiej. Świadczą o tem blindaże, okopy i liczne jamy od pocisków, trzy cmentarze niemieckie, z których jeden w Łostajach-Kontach, drugi w ośrodku Łostaj i trzeci w odległości 2 klm. od Łostaj, tuż przy siedzibie tatarskiej Oboziszcze vel Obodziszcze. Niemcy wysiedlili mieszkańców Łostaj; wrócili oni do swoich siedzib po wojnie, gdy już nawała chłopów dobrze się rozgospodarzyła, zabierając z dworów absolutnie wszystko, co do ręki ich wpadło, a niszcząc resztę. Dlatego też mówię, że omal cudem mi się wydało ocalenie kilkuset dokumentów na strychu małego, bo o kilku tylko niedużych komnatach drewnianego domku w Łostajach, z powstawianemi do okien niemieckimi błękitno-zielonemi szklami. Pocisk armatni trafił w ten dom, zaznaczył głęboką ryse na ścianie i utkwiał pod podłogą, gdzie i dotychczas się znajduje. Naprawdę pod szczęśliwą gwiazdą (dodajmy „z półksiężycem“) siedziba ta wzniesiona! Gościnnie gospodarz domu, obecnie już nieżyjący Józef Talkowski, sprezentował mi na strychu kilkadziesiąt dokumentów tatarskich, przeważnie z wieku XVI i XVII, resztę zaś zbiorów w dość poważnej liczbie podarował ppłk. Leonowi Hózman-Sulkiewiczowi. O ile możności należy źródła dokumentalne gromadzić i drukować, a to dla rozszerzenia badań, dotyczących tatarszczyzny. Podaję tu w pisowni autentycznej⁷⁾, nie zmodernizowanej, jeden z tych w tak przedziwny sposób uratowanych od pożogi dokumentów, a mianowicie „Regestr dokumentów na dobra Łostaje“, oryginał którego wypisany jest na 12 stronicach. Dokument ten jest tem cenniejszy, że wyświetla historję gruntów Łostajskich na przestrzeni blisko dwustu lat, poczynając od roku 1600.

Łostaje położone są w południowo-wschodniej części pow. oszmiańskiego, nad granicą pow. wolożyńskiego, w skład którego

⁷⁾ Zostawiałem wyrażenia takie, jak „fastykuł“, zamiast fascykuł (fasciculus) i t. d.

częstka Łostaj również wchodzi w jego północno-zachodniej stronie. Znajdują się one w odległości około 40 klm. od Oszmiany i ok. 25 klm. od Wołożyna, 12 klm. od Borun oraz 5 klm. od historycznego Krewa z jego zamkiem. Czesław Jankowski temi słowy opisuje geograficzne położenie Łostaj: „Stoimy na klasycznym gruncie starodawnych siedzib tatarskich. Przez środek mniej więcej tych siedzib i osad przechodzić będzie idealna linja, przeciągnięta od wschodniej powiatu granicy szerokim półkregiem ponad Łoskiem, mimo Mysy, przez Ponary, przez Urlinięta, do Łostaji, odwiecznej tatarskiej osady, opierającej się miedzami o wiszniewskie grunta“⁸⁾.

Rewizja dóbr tatarskich, przeprowadzona „za listownem króla imci rozkazaniem, potem za uchwałą wszech stanów konstytucyjami roku 1628 i 1629“, rozpoczęta w r. 1625, a ukończona w r. 1631 przez koniuszego wileńskiego, pisarza ziemskiego oszmiańskiego Jana Kierdeja, miała na celu, jak pisze ten ostatni: „abyśmy dobra w wielkiem księstwie Lit. od przodków jego kr. mci świątobliwej pamięci królów ich mści Polskich i wielkich xżąt Lit. na posłudze Rzptej wojennej Tatarom nadane zrewidowali, a jako się wiele tak owych dóbr w posesyi Tatarskiej w dzierżawieniu pp. obywatelów w X. Lit. okaże j. kr. mści, panu naszemu miłosciwemu, na piśmie podali“... Jest to jedna z najszczegółowszych i dokładniejszych lustracyj: dobra są wpisane z podziałem na chorągwa, województwa i powiaty, z wymienieniem kto takowe posiada, ile koni stawia; Tatarzy są wymienieni imiennie; wyjaśnionem zostało gdzie kto z Tatarów „furmaństwem albo rzemiosłem się bawia i oddawaniu i płaceniu pogłównego ulegają“. Szczególną uwagę zwrócono na tych Tatarów, którzy „nigdy niefurmanią ani handlują, jeno dziełem rycerskiem się bawia a z gospodarstwa żyją“.

Tym sposobem lustracja zawiera: a) „Summaryusz dóbr Tatarskich w wielkiem księstwie Litewskim, z których według terażniejszej rewizji służba wojenna miałaby być odprawowana“, b) obszerny opis dóbr wyliczonych w summaryuszu z wykazaniem stopniowego ich przejścia od jednych osób do drugich, dalej, c) opisanie szczegółowe dóbr tatarskich według rewizji tych dóbr przez kniazia Macieja Ogińskiego, ciwuna Wileńskiego w roku 1559 odprawionej, wreszcie, d) „Summaryusz dóbr Tatarskich według Rewizji Ogińskiego“. Ogółem rewizja Kierdeja stanowiąca księgę Lustracji XII, Metryki Litewskiej, zawiera 938 kart, z których opis dóbr tatarskich sporządzony

⁸⁾ Cz. Jankowski, Powiat Oszmiański, Materiały do dziejów ziemi i ludzi, Petersburg, cz. I, 1896, str. 237.

przez Kierdeja składa się z 814 kart (księga ta znajduje się w Moskwie). Niestety, ani rewizja Kierdeja, ani też „xięga staroświeckim charakterem po — rusku pisana“, jaką jest, jak się wyraża Kierdej, rewizja kniazia Ogińskiego, nie zostały i n e x t e n s o ogłoszone drukiem. Jedynie prof. Muchliński podał kilka wyjątków z tych lustracyj, publikując ich kilkadziesiąt kart⁹⁾. Stąd też wiemy, że w rewizji Kierdeja zostały wyliczone następujące w pow. oszmiańskim osady tatarskie, odnoszące się do chorągwi ułańskiej (inne osady tegoż powiatu wchodziły w skład innych chorągwi): Łostaja, Urleniat, Berezynia, Sielec, Mysa, Hamżyce, Koziaki, Mysakowicze, Tułubaje, Bohdanowo pod Krewem, Kumielany, Kojacienięta, Połoczany, Poniżie, Świetlany. Nie mamy obecnie o łostajskich dobrach tatarskich wyczerpujących informacji, odnoszących się do r. 1631, co do obszaru tych dóbr, zaludnienia, zagospodarowania i t. d. Z ogłoszonych drukiem wyjątków z lustracji Kierdeja wiemy jedynie, że Łostaje znajdowały się w posiadaniu tamże zamieszkałych, imiennie wymienionych Tatarów, że rzeczony dobra stawiały w razie potrzeby wojskowej koni 6, że znajdowały się one w powiecie oszmiańskim, a województwie wileńskim, wchodząc w skład jednego z sześciu podówczas istniejących chorągów, a mianowicie chorągwa Ułańskiego, na czele którego stał chorąży tatarski Czymbaj Ułan Maluszycki. Prócz chorągwi ułańskiej istniały jeszcze chorągwie tatarskie: najmańska, kryczyńska vel kondracka, jafoirska, juszyńska i ordyńska vel baryńska¹⁰⁾.

Wracając do nazwy Łostaje, należy wnioskować, że nazwa ta nie ma w nomenklaturze swojej nic tatarskiego, albowiem w tymże powiecie, w innej miejscowości, znajduje się w/g danych Słownika Geograficznego folw. Łostajszczyzna, odległy od Oszmiany o 59 wiorst, a tymczasem Łostaje są położone o 30 w. od Oszmiany¹¹⁾. Łostajszczyzna nie ma nic wspólnego z Tatarami. Dobra tatarskie Łostaje podane są przez Muchlińskiego jako „Łostoja“. Słownik Geograficzny błędnie nazywa je „Łostaj“. Przypuszczać jednak należy, że w materiałach Muchlińskiego zaszła jedna z licznie spotykanych pomyłek drukarskich i że początkowa nazwa tych dóbr brzmiała po białorusku

⁹⁾ A. Muchliński, Zdanie sprawy o Tatarach litewskich, Materiały z Metryki Litewskiej, Teka Wileńska, Wilno 1858, Nr. 6, str. 162—183 (116—137).

¹⁰⁾ St. Dzjadulewicz, Herbarz rodzin tatarskich w Polsce, Wilno 1929, str. XXIX.

¹¹⁾ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Warszawa 1884, t. V, str. 737.

„Łostaja“, a z biegiem czasu przyjęła nazwę z polską „Łostaje“. Stąd pochodzi nazwisko Ulan-Łostajski; rzeka, która przepływa przez te dobra, a wpada do Berezyny, ma nazwę „Łostajka“. Tuż obok majątku Łostaje znajduje się wieś Łostajańce, która niezawodnie ongiś wchodziła w skład dóbr Łostaje. Poszczególne części Łostaj z biegiem czasu otrzymują osobne nazwy, przeważnie uzależnione od imion posiadaczy tych części; jednak nie tracą one swej ogólnej nazwy Łostaje, która nieraz figuruje obok wyodrębnionych z nazwy części. W dokumentach więc spotykamy nazwy poszczególnych gruntów: Łostaje-Achmatowszczyzna, Łostaje-Ambrożewszczyzna, Łostaje-Assanowszczyzna, Łostaje-Bohdanowszczyzna, Łostaje-Butrymy, Łostaje-Janowszczyzna, Łostaje-Lisztwianszczyzna, Łostaje-Nieptuny, Łostaje-Sarapanowszczyzna vel Ardasze vel Ordasze, Łostaje-Stary Dwór, Łostaje-Sylwestrowszczyzna, Łostaje-Tupcze, Łostaje-Zielkowszczyzna. W XIX w. spotykamy Łostaje-Konty vel Kutę.

Niezawodnie, że łączność gruntów Łostajskich z Tatarami datuje się od czasu osiedlenia się na Litwie przodków rodu, którego przedstawiciele w r. 1631 Łostaje posiadały. Znajdujemy mianowicie w tym okresie potomków prawie wyłącznie potężnego rodu książąt Assancukowiczów. A ponieważ ród ten przybył na Litwę z chaństwa Zawołżańskiego w połowie XV wieku, przypuszczać należy że Tatarzy osiedlili się w Łostajach od tego właśnie czasu.

Co do obszaru Łostaj, to, sądząc z różnych nazw sąsiednich wsi i poszczególnych siedzib, jakie się spotykają w dokumentach, i porównując z obecnymi nazwami i stanem posiadania Tatarów tych gruntów, stanowiły one w ręku Tatarów prawdopodobnie przestrzeń ponad 1000 dziesięcin, jeśli nie weźmie się pod uwagę, położonych wzdłuż tejże rzeki Łostajki, graniczących z Łostajami dóbr Urlinięta, które z Bieniunami były również gruntami tatarskimi, o przestrzeni bodaj większej niż Łostaje. Grunta tatarskie ciągnęły się i dalej na wschód od Urliniąt i Bieniun, wzwyż rzeki Łostajki, aż do jej źródeł i jeszcze dalej nieprzerwanie, zahaczając o teren aż hen za Borunami¹²⁾. Nawet grunta, na których stoi kościół boruński, są rdzen-

¹²⁾ Są tu ongiś tatarskie dobra: Kozakowszczyzna, Usanowszczyzna, Chaczbiejewszczyzna, Usupowszczyzna, Machowszczyzna, Abramowszczyzna (Akta Wileńskie, t. VIII, 1875, vide r. 1627, str. 105 oraz t. XI, 1880 r., vide r. 1698, str. 292) oraz Gejstuny, Zawadzkowszczyzna, Kojacienięta (Akta Wileńskie, t. XI, vide r. 1744, str. 502), tudzież Kumelany (Cz. Jankowski, ibidem, str. 72—75), jak również Milkomanowszczyzna i inne. W roku 1759 czynione było rozgraniczenie między dobrami Zahorzem, a „przykupniami tatarskimi od rzeki Łostaj“ (Akta Wileńskie, t. XII, 1883, str. 153 i 155).

nie tatarskie; nabyte one zostały za 600 zł. p. od Tatara Tułbaja¹³⁾. Tym sposobem, jadąc wielkim traktem, łączącym Wołożyn z Wilnem, czyli odcinkiem t. zw. traktu napoleońskiego, od wsi Łostajańce, aż do Borun, t. j. na przestrzeni zgorą 15 klm., przejeżdża się przez nieprzerwaną linię gruntów tatarskich, stanowiących jakby jedno pasmo¹⁴⁾, z których jednak obecnie w posiadaniu Tatarów znajduje się mała tylko przestrzeń — Łostaje z ich cmentarzem muzułmańskim i kilka obok nich położonych sąsiednich folwarków. A więc tylko bardzo skromna to pamiątka po naszych autochtonach!

Wspomnieliśmy, że Łostaje stawiały w r. 1631 na potrzeby wojenne koni 6, nie miało to znaczyć, że grunta Łostajskie były szczupłe. Była to ilość koni, prawda, nie duża, lecz stosunkowo do innych dóbr ilość nie mała, zresztą i chorągwie nie były liczne. Jednak lustrator Kierdej zwrócił uwagę na niewspółmierność stawiania koni w stosunku do posiadanych gruntów, pisząc, że „jedni mając dobre majątności jednego tylko konia stawiali, drudzy zaś na ogródkach jeno siedząc, konia też stawia“.

Pierwsi posiadacze Łostaj Assancukowicze nosili przydomek „Ulan“; zajmowali oni podług starszeństwa między utytułowanymi książęcymi rodami tatarskimi na Litwie drugie miejsce (pierwsze miejsce wśród utytułowanych rodów tatarskich zajmowali z urzędu carewicz Puński i Ostryński, trzecie — ród Najmanów, czwarte — ród Aleczynów, piąte — ród Juszeński, szóste — ród Łowczyckich-Bohatyrewiczów, siódme — Tatarzy Kleccy, ósme — Tatarzy Mściślawscy)¹⁵⁾. Byli to potomkowie z linii Urusa-Ułana, którzy prócz Łostaj posiadali część dóbr Kieni, Demidkowa, Bohdanowa i wsi

¹³⁾ Akta Wileńskie, t. XI. Vide: Proces z r. 1702 oo. bazylianów z bratankiem założyciela boruńskiej cerkwi M. Pieślaka, str. 322. Kościół w Borunach wzniesiony został przez Pieślaka w r. 1691 (Cz. Jankowski, ibid., str. 383—384).

¹⁴⁾ Liczne muzułmańskie cmentarze, czyli tak zwane miziarzy, są niemymi świadkami zamieszkiwania w Oszmiańszczyźnie Tatarów. Jednym z takich dotychczas opuszczonych i zapomnianych cmentarzy jest miziar, położony w odległości 1/2 kilometra na północny-zachód od majątku i wsi tejże nazwy Goreckowszczyzny; cmentarz znajduje się na zalesionym pagórku i graniczy z jednej strony z gruntami Franciszka Wejsznarowicza i Andrzeja Podworskiego, z drugiej zaś ze wspólnym pastwiskiem tejże wsi, tak zwanym „przygonkiem“; włościanie nazywają ten cmentarz „Tatarskimi Mogiłami“; przestrzeń cmentarza sztucznie wzniesiona równa się 15×18 metr. kw.; widzimy tu liczne kamienie-nagrobki. Włościanie tejże wsi opowiadali mi, że także w gminie hołszańskiej znajdują się „Tatarskie Mogiły“, koło wsi Piotrowicze; miejscowi chłopci brali stamtąd piasek (żwir), w którym było dużo ludzkich kości.

¹⁵⁾ Dziadulewicz, ibidem.

Kopane-Błoto. Z biegiem czasu, drogą zawierania małżeństw przedstawicielek tego rodu z Tatarami, należącymi do innych linii tegoż rodu lub zgoła innych rodów, którym wnosili w posagu części Łostaj, drogą kupna, sprzedaży, zamiany, wreszcie nadań królewskich (na niektóre grunta tatarskie, pozostałe po Tatarach emigrantach do Turcji), widzimy osiadłych na gruntach Łostajskich w różnych latach w. XVII i XVIII (podanych niżej w nawiasach), przedstawiciele wielu innych rodzin tatarskich.

Do tych ostatnich należą: z rodu Assankuczowiczów — Ułani Łostajscy (1631), Ułani Maluszyccy (1667), Mysakowie (1601), Żdanowicze h. Przyjaciel (1670); z rodu Najmanów: Kasimowicze-Kieńscy (1605), Kryczyńscy, przydomku Najman Emirza Oliszkiewicz, h. Radwan (1722), Sieleccy (1660), Skirmuntowie h. Skirmunt (1766), Rudzievicze h. Miesiąc, przydomku Giuzal-Emirza (1764); z rodu Ałczynów: Bohdanowicze h. Łada, przydomku Murza Wojna (1636), Sulkiewiczze vel Siulkiewiczze¹⁶⁾, przydomku Hózman-Emirza, h. Prassa (1725); z rodu Juszeńskich: Achmatowicze vel Achmaciewiczze h. Kotwica, przydomku Starzyński (1760), Ardaszewicze (1710), Talkowscy h. Akszak, przydomku Kulziman Emirza (1781), Łowczyccy, przydomku Walił Emirza, h. Sas (1623); z rodu „karaczejów“ Bahryńskich: Rudniccy h. Podkowa (1690); Baranowscy h. Tuhan, przydomku Murza Dagestański (1765), nakoniec Dowgiałowie h. Okno, przydomku Urus Murza (1746), Koziakowscy (1652), Lisztwiańscy (1600), Murzicze h. Łuk, przydomku Murza (donacja na część Łostaj za króla Augusta II), Szehidewicze vel Szehedewicze h. Przyjaciel (1631), Okmińscy h. Okmiński, przydomku Dzianajewicz (1746). W w. XIX osiedlają się na niektórych gruntach Łostajskich: Abramowicze, Aleksandrowicze, Gębicczy h. Terebesz (1819), Jakubowscy h. Topor (1840), Murawscy h. Łuk, Szczuccy h. Łuk, Połtorzyccy, Ryzwanowicze (1830)¹⁷⁾.

Rodzina kniazów Ułanów Łostajskich wygasa z końcem wieku XVII. Przed badaniami prof. Dziadulewicza rodzina ta naszym pisarzom heraldykom była zupełnie nieznaną. Czesław Jankowski (t. I) podaje o Ułanach Łostajskich kilka jeno szczegółów, nazywając ich przytem błędnie Fursami (są dwie odrębne rodziny tatarskie Fursów, liczni potomkowie których istnieją po dziś dzień w ziemi

¹⁶⁾ Nazwisko pochodzi od imienia Sulejman, które jako imię zdrobniałe brzmi: Siulka.

¹⁷⁾ Dziadulewicz, *ibidem*, str. 25, 29, 66, 99, 103, 118, 149, 161, 174-195, 198—202, 207, 229, 233, 276, 280, 290, 296, 312, 313, 319, 339, 361.

wileńskiej i mińskiej i nic wspólnego z Łostajami nie mają). P. Dziadulewicz zaznacza, iż z tych samych Łostaj wywodzi się litewskobiałoruska rodzina Łastowskich herbu Sas (a właściwie herbu Leliwa), której z rodem Ułanów Łostajskich mieszać nie należy¹⁸⁾.

Pod względem plemiennym spotykamy w Łostajach Tatarów w przeważającej ilości zawołzańskich; wsiąknęli oni drogą małżeństw również krew Tatarów krymskich, a nawet wychodźców z Dagestanu. Posiadają Tatarzy i krew słowiańską, szczególnie potomkowie przodujących rodzin utytułowanych: Statut Litewski małżeństw mieszanych pod względem religijnym nie zabraniał; zawierano je dość nawet często aż do konstytucji 1616 r., pomimo oporu duchowieństwa katolickiego.

Czesław Jankowski posługiwał się wykazem kollatorów dowbuciskiego meczetu z r. 1802. Kollatorowie ci obowiązali się byli dobrowolnie opłacać rodzaj annuty, „pososzej“ zwanej, czyli podatek po dwa złote rocznie od każdej sochy, pracującej w ich majątku. Z tego wykazu dowiadujemy się, że w r. 1802 pososzne pobierane było między innymi z Łostaj Kryczyńskich (soch 4), z Łostaj chorążego Mustafy Dowgiały, Rudzewiczów, Talkowskich i Sulkiewiczów (soch 31). Są też wymienione Bieniuny i Rowy Sobolewskich (soch 12), Kajacienięta, Bergaliszki i Kuty Achmatowiczowej (soch 12), Bowdry Kryczyńskiego (soch 2)¹⁹⁾. Kuty są częścią Łostaj. Rowy, Bergaliszki i Bowdry bezpośrednio graniczyły z Łostajami i niezawodnie ongiś całkowicie lub częściowo wchodziły w skład Łostaj.

Z początkiem XIX w. ośrodek Łostaj o obszarze przeszło 150 dziesięcin wyszedł z rąk tatarskich. Jakoż w r. 1864 widzimy tę część Łostaj w posiadaniu Zakrzewskiego, którego przodek w r. 1800 sprzedał Tomaszowi s. Marcina Ganowi położony w tymże powiecie osmiańskim maj. Paszkiszki. Jednak wkrótce Łostaje odkupił Maciej Kryczyński i w ten sposób ośrodek Łostaj powraca w ręce tatarskie i pozostaje w tej rodzinie do czasów obecnych. Z danych Słownika Geograficznego, odnoszących się do r. 1866, widać, że w folw. szlacheckim Łostaje mieszkało 28 mieszkańców, z których 18 prawosławnych i 10 katolików, że istniała wówczas w Łostajach kaplica prawosławna i młyn wodny murowany. W drugim zaś folwarku szlacheckim tejże nazwy, obok położonym, w tymże roku było 5 domów z 90

¹⁸⁾ *Ibidem*, str. 201.

¹⁹⁾ Cz. Jankowski, *ibidem*, str. 244—245.

mieszkańcami, z których 33 prawosławnych, 17 katolików, 22 mahometan i 18 żydów²⁰⁾. W tymże roku w Kałach Łostajach było 2 domy z 29 mieszkańcami, z których 18 mahometan i 11 żydów²¹⁾.

Obecnie w Łostajach około 600 dziesięcin stanowi własność Tatarów. Należy zaznaczyć, że niezależnie od tego około 300 dziesięcin wchodzi w skład bezpośrednio z Łostajami graniczących folwarków tatarskich: Bergaliszki, Obóziszcze i Rowy. Stan posiadania przeciętnie jest następujący: zamożniejsi posiadają od 80 do 125 dzies., średnio zamożni od 10 do 40 dzies., niezamożni poniżej 10 dzies., biedni po kilka dzies.; są też rodziny bezrolne. Do pierwszych dwóch grup należą: Kryczyńscy, Sulkiwicz, Talkowscy, Achmatowicze, do drugiej: Jabłońscy, Połtorzycey, Gębicy, do innych zaś: Abramowicze, Szczuccy, Jakubowscy, Aleksandrowicze; bezrolni zajmują się garbarstwem. Ogólna ilość muzułmanów, mieszaićców Łostaj, wynosi około 50 osób obojga płci.

Czesław Jankowski pisze o nich w swojej monografii o powiecie oszmiańskim w ten sposób: „I przyglęli ci przybysze do nowej swojej ojczystej ziemi; do dziś dnia w potomkach owych rodzin tatarskich, wpośród nas przez lata i wieki całe siedzących, odzywa się z pełną siłą głębokie przywiązanie do siedzib swoich starodawnych. Ci, co utrzymali się do dziś dnia na pradziadowskim zagonie, ruszyć się z niego nie myślą, ci zaś z rodu których wyszły przez lata tatarskie z dawien dawna posiadłości, leżące gdzieś pod Mysą, pod Borunami, pod Łostają, ci kwapią się na tatarski grunt powrócić znowu. Zwłaszcza w ostatnich czasach daje się niedwuznacznie uczuwać silny między Tatarami ruch, dążący do pochwycenia na powrót we władanie najdrobniejszych części rozproszonej dziś po różnych dziedzictwach tatarskiej ziemi. I tak oto, ostatniemi czasy powróciła w aktorat Tatara Kryczyńskiego majątność Łostaja, wielką przezeń troskliwością otaczana, inny Tatar też Kryczyński, nabył folwark Rowy, trzeci Tatar — również Kryczyński — odkupił Goreckowszczyznę, Paulinów i Obodziszcze, wszystko jeszcze przed wiekami tatarskie osady. Za folwark siedmiowlókowy nie wahano się płacić 9500 rb., dziś, kiedy ziemia u nas wcale nie jest w cenie“²²⁾.

Pod względem etnograficznym Tatarzy Łostajscy, poza odprawianiem muzułmańskiego kultu religijnego, niczem się nie różnią od miejscowej ludności polskiej, tak inteligencja od dawnej szlachty, jak

²⁰⁾ Słownik Geograficzny, ibidem.

²¹⁾ Ibidem, str. 366.

²²⁾ Cz. Jankowski, ibidem, str. 242.

prości od zagrodników. Mową ich ojczystą jest język polski, swój język tatarski utracili zaraz po przybyciu na Litwę. Tatarzy poczuwają się jednak do pewnej jedności plemiennej, spotęgowanej oczywiście tem, że rząd rosyjski traktował Tatarów jako „inorodców“²³⁾. Niemniej stosunki z ludnością chrześcijańską zawsze były i są najlepsze.

Pod względem wyznaniowym muzułmanie Łostaj należą do gminy muzułmańskiej w Dowbuciszkach, gdzie się znajduje druga, nie mniej stara osada tatarska, meczet, plebanja muzułmańska i mieszka imam p. Muchla. Są dokumentalne dane o istnieniu meczetu w Dowbuciszkach jeszcze przed r. 1598²⁴⁾. Nadmienić należy, że w Łostajach znajduje się ziemia gminna kościelna, t. zw. wakuf o obszarze ok. 8 dziesięcin z mieżimem p. L. Aleksandrowiczem (pomocnikiem imama) na czele, stanowiąca fundację Sulkiwiczów. W większe święta muzułmańskie w domu mieżima odbywają się modły, chociaż muzułmanie nieraz chętnie jadą w dalszą drogę do odległych o 21 klm. od Łostaj Dowbuciszek.

Tuż przy wakufie w Łostajach znajduje się na malowniczym, zalesionym sosną pagórku dość obszerny, okopany rowem ementarz muzułmański, t. zw. miziar. Niemcy w czasie wojny światowej nie zburzyli nagrobków, jednak przeprowadzili kolej wązkotorową, a na szczycie jego zbudowali dotychczas istniejący blindaż fortyfikacyjny. Natomiast drugi dawniejszy ementarz muzułmański, znajdujący się w ośrodku Łostaj, został całkowicie zniszczony. Po wojnie światowej nie znalazłem tu ani jednego kamienia, prawdopodobnie użyte zostały na budowę tamże znajdujących się blindażów niemieckich, których jest około 10. Ślady innych ementarzy muzułmańskich znajdują się w Łostajach ppłk. L. Hózman-Sulkiwicza, w kierunku wsi Tupeze. Na pagórku na gruntach folw. Bergaliszki p. Osmana Achmatowicza (dawniej część Ordasz), graniczącym z prawosławną wsią Ordasze,

²³⁾ O tem, jaką naogół politykę uprawiał rząd rosyjskiego caratu w stosunku do muzułmanów w Rosji patrz: Leon Kryczyński, Szkice historyczne polityki rosyjskiej na kresach, t. I, Historia ucisku religijnego Tatarów krymskich, Baku 1919, 58+296, t. II, Walka z oświatą i kulturą Tatarów krymskich, Baku 1920, 73 + 193 (obydwa tomy wydane po rosyjsku), oraz Leon Wasilewski, Polityka narodowościowa Rosji, Kraków 1916 (vide rozdz. VI: Sprawa inorodców, Walka z mahometanami, str. 52—58).

²⁴⁾ Vide: Akty Wileńskie 1906, t. XXXI, str. 283—284. Jako świadek na testamentie Ajszy Alejewny z r. 1598 figuruje „moħa meczyca (meczetu) Dołbuckiego“. Cz. Jankowski myli się, przypuszczając, że meczet założono w Dowbuciszkach około r. 1757 (Jankowski, ibidem, cz. I).

widnieją głęboko wryte w ziemię kamienie bez napisów. Podanie twierdzi, że jest to również stary cmentarz muzułmański. Kwestję tę należy definitywnie zbadać.

Na zakończenie nie mogę się powstrzymać, by nie przytoczyć tu znanego utworu naszego znakomitego pisarza Ignacego Chodźki p. t. „Pamiętniki kwestarza“. Rozdział XXXIV tych opowiadań nosi tytuł „Łostaje“ i daje nam garść historycznych i etnograficznych informacji o Tatarach. Otóż tak opisuje Chodźko Łostaje: „Jużem się pod Krewo podbierał i wyjechałem w leśne i pagórkowate okolice, między którymi i samo Krewo sytuowane, gdy postrzegłem po wzgórzach i dolinach narzucone gęsto dworki, przy niektórych ogródki, przed niektórymi sadzawki, niektóre nawet z ganeczkami, a przy każdym zabudowania gospodarskie, mniejsze od pańskich, większe od okolicznej szlachty, z którą znam się od dawna. W pośrodku nad strumieniem kapliczka z kulistym dachem i jedną z boku wieżyczką cienką. Zdziwiłem się jednak, że i kapliczka i wieżyczka bez krzyża“... „Tu na Łostai mieszkają Tatarzy. Oto dworek pana rotmistrza Ułana, tamten pana porucznika Baranowskiego, tamten przy meczecie to ich Mołny, a ten przy naszej drodze, to największego ich Murzy Amurata Bielaka“...²⁵⁾

W usta majora Amurata Bielaka, „syna generała Bielaka, którego znała cała Litwa“, Chodźko wkłada historję Bielaków i gruntów Łostajskich. W rozmowie księdza z Bielakiem o łuku, powiada mu ten ostatni: „...Łuk naszego przodka Kara Mirzy, który długo wojując z Litwą i nakoniec gdy w bitwie jednej dowodził przeciw księciu Witoldowi, okryty ranami dostaje się z wielką częścią swej ordy w niewolę. Posadził miłościwy ten książę a waleczny rycerz, w różnych miejscach swego kraju w Niemieży, w Wace, a Kara Mirza nasz przodek dostał tu na Łostai ziemię. I książę nazwał go Bielakiem naprzeciw imienia Kara, co oznacza w naszym języku Czarny. Służył mu potem Bielak w wielu różnych wyprawach, wszędzie mężnie i wiernie stawając, a skarbiąc sobie coraz większe łaski księcia“. Opowiada mu również nasz potomek Kara Mirzy o walkach czyli o „harcach“ Tatarów w Łostai z maruderami francuskimi, gdy „szli rabusie długim obozem“. „Tak blisko traktu żyjemy, a więc zawitali i oni do nas. Doczekałem się w Witołdówce dawnych znajomych bo poznałem się z Francuzami po przeszłych wojnach. Ale przyjęliśmy ich tu po tatarsku i żołniersku“... Po ataku rabusiów przez Tatarów łostajskich,

²⁵⁾ Cytuję z wydania dziesiątego „Pamiętników kwestarza“ I. Chodźki. Odessa 1894, str. 236—242.

Francuzi „przerażeni w mgnieniu oka pardonowali się i batalja wygrana“... „Zabraliśmy cały obóz i broń, rycerzy dostawiłem do Oszmiany. Rabowane rzeczy porozbierali sąsiedzi, każdy swoje“.

Wreszcie, świadczy Bielak o solidarności plemiennej łostajskich Tatarów i o ich obyczajach. „Ani ziemi, ani łuku żaden Bielak za miliony nie odda. A choć który zholeje, to składamy z ostatniego na zapomogę brata, byle nie wpuścić cudzego intruza między nas. Gospodarstwo u nas nie wielkie; często na Bejram²⁶⁾ ostatnia idzie pod nóż krowa, ale za to do korda każdy gracz; do trzeciego Tatarowi nie gadaj, każdy od młodości prochu powąchał, a tchórza i piecucha z tureckim absztem wypędziliśmy z Łostaj; i żadna Tatarka nie poszłaby do jego haremu, to się rozumie, nie wzięłaby go za męża“...

Chodźko wykazuje wielką znajomość duszy wschodniej i maluje Tatarów takimi, jakimi są, ustosunkowuje się do nich przyjaźnie. Odczuwa się, czytając jego utwory, że jest to nasz Polak — kresowiak, który dobrze zna ludzi i swój kraj; z subtelnością i po mistrzowsku szkicuje każdy odruch duszy tatarskiej. Jeśli weźmiemy pod uwagę nasze utwory z literatury pięknej, to chyba tylko Sienkiewiczowi²⁷⁾ i Słowackiemu²⁸⁾ ustępuje w tem mistrzostwie, ujmując przytem temat w formę filozoficzną, a zarazem realną i pełną dowcipu. Na przykład, stosunek Tatarów do ludności chrześcijańskiej w ten sposób przedstawia, gdy ów Bielak zwraca się do księdza ze słowami: „Na tamtym świecie rozsądzimy się o wiarę, a na tym żyjemy w sąsiedztwie po przyjacielsku. Wstąp do mojej Witołdówki a obaczysz, że kołdun tatarski wart bernardyńskiego brzucha“.

W końcowym ustępie rozdziału „Łostaje“ przytacza Chodźko rozmowę księdza i mirzy, która jest jakby konkluzją całego szkicu. Amurat pokazuje bernardynowi damascenkę, którą uciał Francuzom dwa bagnety, „jakby świeczki łojowe“. Ksiądz uważnie ogląda pałasz i mówi, że „klinga jest turecka, ale osada i furdymnt — nasz“. Amurat się zgadza, nadmieniając: „Tak bracie, takie pałasze nosimy przy boku i sami takimi jesteśmy. Rozumiesz? Tak. Tatarskie prawe i ogniste serce — to klinga, szlachecka mowa i głowa — furdymnt. Wtem Mołna zarzycał na meczecie, pan Amurat szedł na modlitwę i pożegnaliśmy się ad felix widendum“.

Jednak przytaczając fakty historyczne czy się nie myli Chodźko? Przedewszystkiem, czy protoplasta Bielaków został wzięty do

²⁶⁾ Należy czytać Bajram; jest to nazwa święta u muzułmanów.

²⁷⁾ H. Sienkiewicz, Hania, Selim-Mirza, Trylogja i t. d.

²⁸⁾ J. Słowacki, Beniowski.

niewoli przez Witolda, czy też przybył na Litwę z wojskiem tatarskim w charakterze sojusznika? To ostatnie jest bardziej prawdopodobne. Pierwszym znanym przodkiem Bielaków był pochodzący z książąt nogajskich Jakób, dziad Kaliny, żyjący w początku XVI w., który otrzymał od króla Aleksandra ziemię w pow. olickim, zwaną Orwidowszczyzna²⁹). Następnie powstaje pytanie: czy książę Witold nadał przodkowi tej rodziny imię Bielak i czy miał on przydomek „Kara“? Otóż nazwisko Bielaków powstaje dopiero w drugiej połowie XVI w. od Bieleka vel Bielaka (imię dość często u Tatarów spotykane), syna Asana Kaliny, wzmiankowanego w popisie wojska litewskiego z r. 1667³⁰). Tym sposobem Bielak nie było to imię nadane przez księcia litewskiego, a powtóre nie mogło być nadane przez Witolda, który żył o wiele wcześniej. Co zaś do przydomku „Kara“, to nigdy w tej rodzinie przydomku tego nie spotykamy.

Czy wreszcie protoplasta Bielaków otrzymał w nadaniu Łostaje i czy naogół ród Bielaków wiąże się z dobrami łostajskimi? W rejestrze, który podajemy Bielacy nie figurują; niema też w Łostajach Bielaków w r. 1802 (patrz wskazany wyżej wykaz kollatorów dowbuciskiego meczetu z r. 1802), nie spotykamy ich i później³¹) i obecnie w Łostajach, nie tu o nich nie słyhać. Na ementarzach muzułmańskich w Łostajach i w Dowbuciszkach brak nagrobków Bielaków. Natomiast spotykamy Bielaków w województwie brzesko-litewskim, gdzie znany generał Józef Bielak w r. 1763-im otrzymał jako donację wieś Koszoły, a w r. 1783 nabył w temże województwie wsie Kościeniewicze i Wólkę³²). Wynika z tego, że Bielaków w Łostajach nie było. Zastanawia jednak ta okoliczność, że syn owego Bieleka vel Bielaka—Chasień Bielakowicz, który służył w chorągwi kozackiej ks. Radziwiłła, ożeniony był w r. 1640 z Hanną Szahunówną Łostajską³³). Okoliczność ta każe przypuszczać, że Bielakowie mogli mieć z Łostajami jakiś pośredni może związek. Na pewnym znowuż dokumencie z r. 1755, dotyczącym sprzedaży przez Dawida Siulkiewicza Janowi Siulkiewiczowi trzeciej części Łostaj, jako świadek figuruje między innymi Józef Bielak³⁴). Tę ostatnią okoliczność można objaśnić tem,

²⁹) Dziadulewicz, ibidem, pod Bazarowie, str. 59.

³⁰) Ibidem, pod Bielakowie, str. 63.

³¹) Księga meczetu dowbuciskiego z r. 1835 na str. 2 wyszczególnia wszystkie tatarskie dowbuciskiej parafji posiadłości.

³²) Dziadulewicz, ibidem, str. 62—63.

³³) Ibidem, str. 62.

³⁴) Vide: Katalog Tatarskiego Muzeum Narodowego w Wilnie, Wilno 1929, str. 7, Nr. 88.

że Siulkiewicz był towarzyszem broni Bielaka. Jednakże za tem, iż Bielakowie gruntów Łostajskich nie posiadali, przemawia co następuje. Nazwy folwarku Witoldówka na Łostajach nie spotyka się. Poza tem filjacja rodu Bielaków została wyjaśniona dość szczegółowo. Gen. Józef Bielak miał z pierwszej żony Urszuli z Łosiów — syna Abrahama, chorążego z drugiej żony — Kunegundy z Baranowskich synów — Samuela, w roku 1792 majora w pułku szefostwa ojca, a w roku 1794 podpułkownika, Mustafę, w roku 1794 rotmistrza, Mahmeta w roku 1792 porucznika, Biekiera, Solimana, Albrychta, porucznika i Osmana chorążego, którzy w roku 1795 dopełnili podziału Kościeniewicz i Wólki³⁵). Syna, imieniem Amurat (owego interlokutora księdza bernardyna) nie spotykamy.

Powstaje również pytanie, czy w Łostajach był meczet i mieszkał można (właściwie — mołła, czyli imam, ksiądz muzułmański). Rejestr o meczecie i molle nie wspomina. Żadnej wzmianki o bożnicy muzułmańskiej w Łostajach nie spotykamy w owym wykazie z roku 1802, i sam fakt wciągnięcia Łostaj do ewidencji w wykazie kollatorów dowbuciskiego meczetu mówi przeciw. Zresztą niema śladów meczetu w Łostajach i nic o nim nie wiedzą nasi dziadowie oraz okoliczni mieszkańcy.

Wszystko to każe przypuszczać, że tak Bielaków, jak i meczetu w Łostajach nie było. Jest to oczywiste, że Chodźko dla okraszy fabuły przeniósł do Łostaj potomka tatarskiego bohatera—rycerza generała Bielaka z Wólki Kościeniewickiej, podobnie jak i meczet (istotnie i obecnie nawet z kulistym dachem i jedną z boku wieżyczką cienką i nad strumykiem położony) oraz mołłę z Dowbuciszek. Pisząc to jednak, nie Dowbuciszki miał na myśli, jeno Łostaje, bo wskazał na blisko położone Krewa, na odległość od Bienicy, a wreszcie na bliskość traktu (napoleońskiego).

REGESTR DOKUMENTÓW NA DOBRA ŁOSTAJE W PT-CIE OSZMIAN. LEŻĄCE SŁUŻĄCYCH ZE STRONY JP-A JANA SIULKIEWICZA KOMPORTUJĄCYCH SIĘ W TERMINIE WEDLE DEKRETU ZIEM. OSZMIAN. W ROKU 1788 NA DNIU 18 ZAPADŁEGO.

Fastykuł pierwszy dokumentów na Łostaje służących pod literą AAA.

1617 mc-a augusta 6 dnia. Prawo zamienne w kopji od Machmeciea Ułana na grunta Sylwestrowszczyznę i dalsze Lisztwien-skiemu wydane składające się sztuka jedna. Nr-o 1.

³⁵) Dziadulewicz, ibidem, str. 63.

1632 jan.: 10 kwitacja od Abrahima Bohdanowicza Fursowicza Ułana z odebrania chłopów Kwiryłów Janowi Fursowiczowi wydana sztuka jedna Nr-o 1.

1634 marca 1 dnia. Dat-ny list na przyznanie prawa zastawnego na folwark Łostaje Janowszczyzna Lipinszczyzna nazwany od Abrahima Fursowicza Ułana Stefanowi Ambroziewiczowi i samej wydany. Sztuka jedna Nr-o 1.

1635 maja 3 d. Dat-ny inwentarz majątności Łostaj Bohdanowiczowskiy Fursowiczowskiy Kotłowi przy prawie zastawnym od Abrahima Fursowicza Ułana wydany. Sztuka jedna N-ro 1.

1664 maja 10 Dat-ny zapis rzeczny kwitacyjny z odebranych pieniędzy z włoki gruntu Łostajskiego w zastawie będącego od JP Sarnackiey Bałabanowey Ostafiejowi Sieleckiemu dana. Sztuka jedna N-ro 1.

1667 mc-a apr.: 23 Dat-ny zapis na zamienne grunta Łostajskie od Gintowta Sieleckiemu wydany. Sztuka jedna N-ro 1.

1667 mc-a augusta 18 dnia Dat-ny zapis wieczystego prawa od Daniela Cymbarewicza Ułana y Maliszyckiego y Samey Maliszyckiey na dwie części folwarku Łostaj to jest Janowszczyzny i Lipinszczyzny, za sumę 120 kop groszy Litt. Achmieciami Piotrowiczowi Sieleckiemu y żonie jego wydany. Sztuka jedna N-ro 1.

1668 junji 20 dnia Dat-ne zrzeczenie od Mustafy Skirmąta i żony jego z domu Marjanny Sieleckiej z wyposażenia i z folwarku Łostaj Sieleckim rodzicom wydany. In autentico z listy na przyznanie. Sztuk dwie N-ro 2.

1668 8 br 29 Zrzeczenie od Jana Adama Łowczyckiego z posagu i części Łostaj alias Starego Dworu matki jego Machmieciami Jachnowiczowi i Ostafiejowi Sieleckiemu jako pasierbowi wydane. In autentico z listem na przyznanie sztuk dwie N-ro 2.

1669 junji 15 dnia Dat-ne Prawo wieczysto sprzedażne na folwark Łostaję po Zielce Janowej Ułanowej, na Abrahamowicza Bohdanowicza Ułana spadłej od tegoż Ułana Ostafiejowi Sieleckiemu wydane. In autentico sztuka jedna N-ro 1.

1672 junji 24 zanaszany a w roku 1776 Ibr. 25 w Grodzie Nowogrodzkim aktykowany proces Bohdana Abrahamowicza Ułana o pogorzenie dokumentów w Zabłociu osobliwie działu między Ułanami Dóbr Łostaj czynionego. Sztuka jedna N-ro 1.

1688 julji 22 dnia Karta od Daniela Jerzego Sawickiego poświadczająca, iż Mustafa Sielecki zawładł onemu Sianożęć pod Krewem nad rzeką Krewką u Czarnego Brodu w roczną zastaw dla tegoż Sieleckiego służąca sztuka jedna N-ro 1.

1691: apryla 15 dnia dat-go. Przenos prawa wieczysto sprzedażnego w roku 1699 junji 19 dnia w Ziemsck. Oszmian: aktykowanego na trzecią część folwarku Łostaj od Achmecia i Halszki Sieleckich Danielowi Sieleckiemu synowi na sumę 2000 zł-ch pol-ch wydanego Extra intromisja z ekstraktem in uno sztuk pięć N-ro 5.

1694 mc-a marca 15 dnia dat-na karta Rudnickiemu od Sieleckiego do wytrzebienia Sianożęci do Łostaj alias Starego Dworu należącej wydana sztuka jedna in autentico N-ro 1.

1694 mc-a augusta 27 dnia. Proces imieniem Kuczuków na JPP-w Sielckich o expulzję z sianożęci Czereżkienia i Lebiody w Grodzie Oszmian: zanieiony sztuka jedna Nr-o 1.

Prawo wieczysto sprzedażne na część Łostaj w Oszmian: a Waki w st-wie Wilen. leżący za sumę 2000 zł-ch pol-ch od Achmecia Siulkiewiczza Mustafie Janowi Samuelowi i Józefowi Siulkiewiczom wydane w estrzedzinie nie zapisane samych tylo pieczętarzow i aktora podpis znajduje się in autentico sztuka jedna Nr-o 1.

Fastykuł drugi dokumentów dalszych na Łostaje służących pod literą BBB.

1705 m-ca marca 2 dnia. Punkta ugody wieczystej między Halszką Ułanową Eustafiejową Sielecką i synami onej Dawidem i Samuelem Sieleckimi a JP Danielową Kieńską o grunt Zielkowszczyzna zwany i o sianożęci Butrowszczyznę zwaną w perwyki Krukowina Szabanowszczyznę oraz dalsze preteżye zawarte in autentico sztuka jedna N-ro 1.

1706 mc-a maja 22 dnia. Prawo zamienne na grunta i sianożęci tak nad rzeką Łostają jak i na inych miejscach leżące od Daniela Kienskiego Ostafiejowej Hannie mał-ce Danielowi i Samuelowi synom Sieleckim wydane i służące w kopji składającemu sztuka jedna Nr-o 1.

1707 apr: 17 dnia dat-ne Prawo zastawne na folwark Łostaje alias Typecze w sumie 250 zł-ch od Halszki matki Daniela syna Sieleckich Bogusławowi Grotużowi wydane in autentico sztuka jedna Nr-o 1.

1711 m-ca marca 20. Punkta działu folwarku Tupecz i Ambrożewszczyzny między Danielem Sieleckim a Fatmą Sielecką w autentykach sztuk dwie Nr-o 2.

1713 apr: 23 d. dat-ne a tegoż roku maja 20 w Grodzie Oszmian: przyznan: prawo zastawne od Samuela Sielckiego i dalszych Sielckich Abrahamowi Jahnowiczowi za sumę 600 zł-ch na folwark Tupecze wydane w ekstrakcie składające się sztuka jedna Nr-o 1.

1717 mc-a apr. 23 dnia. Prawo zastawne wlewkowe od Jahnowicza na folwark Tupcze JP-u Jerzemu Jankiewiczowi w sześciuset zł-eh Pol-eh przezastawiony wydane in autentico sztuka jedna Nr-o 1.

1618 apr. 22 dnia czynionej a tegoż roku maja 6 w Grodzie Oszmian: zeznanej intromisnej kopia zaprawem wieczystem od Mikołaja Lipińskiego na folwark Łostaje Machmeciowi Fursowi Juchnowi Abrahamowi i Mustaffie Abrahamowiczom Fursowiczom Ułanom wydanym a tymże Ułanom służący. Sztuka jedna Nr-o 1.

1719 apr. 23 dat-ne. Prawo zastawne wlewkowe od Michała Bukowskiego Aleksandrowi Ułanowi na część folwarku Łostaj wydane sztuka sztuk trzy N-ro 3.

1722: Prawo zastawne od Samuela Sieleckiego Mustafie Kryczyńskiemu na folwark Łostaje wydane na blankiecie sztuka jedna N-ro 1.

1724 mc-a apr: 23 dnia dat-ne Prawo zastawne wlewkowe od Jerzego Jankiewicza na folwark Tupcze zwany JPP Sieleckim w sumie 600 zł-eh Pol-eh wydane in autentico sztuka jedna N-ro 1.

1738 mc-a Jbr. 27 dnia dat-ny Przywilej Augusta III Aleksandrowi i Mustaffie Siulkiewiczom część folwarku Łostaj powyszłych za granicę Danielowej matce Achmeci synie Sieleckich nadający autentyk z ekstraktem sztuk trzy N-ro 3.

1739 apr: 16 dnia d-go Rewersał listu królewskiego na część folwarku Łostaj powyszłych Tatarach Sieleckich Alexandrowi i Mustafie Siulkiewiczom wydanego z rewersałem autentykiem i ekstraktem sztuk trzy N-ro 3.

1739 mc-a apr. 17 dnia dat-ny a w roku 1742 m-c 9 br: 20 dnia w grodzie Oszmian: aktykowany list podawczy Adama Antoniego Gineta dworzanina skarbowego folwarku Łostaj za Przywilejem od Augusta III w roku 1738 mc-a Jbr. 27 dnia dla Alexandra i Mustafy Siulkiewiczów nadanym czyniony i w posesyą tymże Siulkiewiczom rzeczony folwark Łostaja podany autentyk z ekstraktem i intromissyą sztuk trzy n-ro 3. Sztuk trzy n-ro 3.

1749 maja 15 dnia dat-na kwitacja od JPP-ów Rudzewiczów Siulkiewiczom z odebrania 100 złch sposobem zastawy na gruncie Selwestrowszczyźnie do Ordasz należącym będących wydane in autentico sztuka jedna N-ro 1.

1757 janu. 11 dnia dat-ne Punkta wieczystego roz...kowania o folwark Łostaje między Janem a Mustą Siulkiewiczami in autentico sztuka jedna N-ro 1.

1764 Jbr. 10 dnia dat-e tegoż roku mc-a i dnia Przyznane prawo wieczysto sprzedażne od Machmecia Murzy Rudnickiego Rottm.

Ikrme Janowi i Chadzi z Reyżewskich małkom Dawidowi i Aleksandrowi braci rodzonym Siulkiewiczom na folwark Łostaje alias Stary Dwor za sumę 623 zł-eh wydane w ekstrakcie składające się sztuka jedna N-ro 1.

1766 marca 5 dnia dat-na E-m 10 w Grodzie Oszmian: zeznana intromissya za prawem wieczystym od Jana i Chadzi Siulkiewiczow na folwark Łostaje alias Stary Dwor Skirmatom wydanym czyniona i onym że służąca w ekstrakcie składająca się sztuka jedna N-ro 1.

1766 apr. 18 dat-ne Prawo zamienne od Jana i Chadzi z Reyżewskich Siulkiewiczow Danielowi i Zofji z Musielewiczów Skirmatom na grunta we wsi Butrymach Zdaniukowszczyzna nazwany a nawzajem w tym prawie dany grunt od Skirmatów takż we wsi Butrymach leżący z dokładnym ograniczeniem w sposób zamiany Siulkiewiczom ustąpiony wyraża się in autentico składająca się sztuka jedna N-ro 1.

1766 mc-a apr. 18 dnia Prawo zamienne wieczyste autetyczne od Skirmatów na niwę we wsi Butrymach za niwę Zdaniukowską takż we wsi Butrymach do Siulkiewiczow należną tymże Janowi i Chadzi Siulkiewiczom wydane in autentico sztuka jedna N-ro 1.

Fastykuł trzeci dalszych dokumentów na Łostaje służących pod literą CCC.

1716 apr. 23 dnia dat-ne Prawo zastawne na połowę folwarku Łostaj od Aziulanki Danielowej matki Achmecia syna Sielickich J P-u Michałowi Bukowskiemu wydane. In autentico sztuka jedna N-ro 1.

1716 mc-a apr. 23 dnia dat-na a tegoż roku i mc-a 26 dnia w Grodzie Oszmian: zeznana intromissya jeneralska za prawem od Sieleckich wydanym na folwark Łostaje Bukowskiemu czyniona i temuż Bukowskiemu służąca w ekstrakcie sztuka jedna N-ro 1.

1765 mc-a apr. 17 dat-nego tegoż roku i mc-a 22 dnia w Grodzie Oszmian: przyznanego zapisu wieczysto sprzedażnego od Jana Sieleckiego za plenipotencjami od braci jego folwarku Łostaj po Samuelu Sieleckim na ich głowy naturalnie spadłego JPP Dawidowi i Aleksandrowi synowcom Siulkiewiczom Janowi Siulkiewiczowi za sumę 7000 złch Polch wybytego ekstrakt sztuka jedna N-ro 1.

1767 m-ca macra 31 dnia przy prawie wieczystym sporządzonego a w roku tymże m-ca aprila 16 dnia w ziem: Pt-u Grodzien: zeznanego JP-u Machewiczowi na część w Łostaj służącego widymus inwentarza od Achmecia i Heleny z Baranowskich Skirmatów sporządzonego sztuka jedna N-ro 1.

1775 aprila 17 dnia Skrypt assekuracyjny od Jana Sieleckiego na opłacenie długu siostrze swej przez siebie opierającego się na wyprzedanym folwarku Łostaj za plenipotencjami zapisami przez niego JPP Janowi stryjowi Dawidowi i Aleksandrowi synowcom za sumę 7000 wieczyście wyprzedanym sztuka jedna N-ro 1.

1781 mc-a augusta 11 dnia. Dział wieczysty między Janem stryjem a Dawidem i Alexandrem synowcami Siulkiewiczami folwarku Łostaj i dalszych onego przynależności czyniony in autentico składający się sztuka jedna N-ro 1.

1781 mc-a augusta 11 dnia dat-na Assekuracja JP-u Janowi Siulkiewiczowi od Dawida i Aleksandra Siulkiewiczow na wyprzedanie folwarku Łostaj sztuka jedna N-ro 1.

1782 mc-a apr. 6 dnia dat-ny Dział między Janem Siulkiewiczem stryjem a Dawidem i Aleksandrem Siulkiewiczami synowcami folwarku Łostaj i dalszych onego przynależności czyniony autentyk z kopią sztuk dwie N-ro 2.

1782 mc-a augusta 3 dnia dat-ny skrypt assekuracyjny od Dawida i Aleksandra Siulkiewiczow braci rodzonych synowcow Janowi Siulkiewiczowi stryjowi na wymiar komorniczy gruntu i rozmiarkowanie chłopa pod folwarkiem nieopodal mieszkającego wydany in autentico sztuka jedna.

1782 mc-a obr. 15 dnia dat-ny Zapis testimonialny od JPP-w Mustafy i Abrahama Kryczyńskich Biłala Talkowskiego i Jakuba Siulkiewicza będących przy podzieleniu wieczystym folwarku Łostaj i dalszych do niego przynależności JPP-ow Jana stryja Dawida i Aleksandra Siulkiewiczow synowcow dla tychże Imc wydany in autentico sztuka jedna N-ro 1.

1786 mc-a Jbr. 22 dnia dat-ny w Kamiencu Podolskim oblatowany a w roku 1787 w ziem. Oszmian. aktykowany zapis plenipotencyjny od Marjanny Ułanowej Baranowskiej Abrahamowi Baranowskiemu synowi do wyprzedania folwarku Łostaj na JE-y schedę wypadającego autetyk z ekstraktem sztuk dwie N-ro 2.

1787 mc-a januar. 20 dnia dat-ny, a tegoż roku i mc-a 23 dnia na rokach ziem. Oszmian. przyznane prawo wieczyste od Abrahama Baranowskiego na szostą część folwarku Łostaj, po matce dostała JP-u Janowi stryjowi Aleksandrowi i Dawidowi Siulkiewiczom za sumę 60 złch wydane w autetyku składające się sztuka jedna N-ro 1.

1787 mc-a januar. 20 dnia dat-go a tegoż roku i mc-a 23 dnia w ziem. Oszmian. przyznanego prawa wieczysto przedaźnego od Baranowskiego Siulkiewiczom na szostą część Łostaj za sumę 60

złtch a wydanego ekstrakt z intromissją i onej ekstraktem sztuk trzy N-ro 3.

1787 mc-a januar. 20 dnia dat-ny a tegoż roku i mc-a 23 dnia w ziem. Oszmian. przyznany zapis plenipotencyjny od JP-a Abrahama Baranowskiego Rotm. JKrmc na dokończenie procederu o część folwarku Łostaj od Marjanny Ułanowny Baranowskiej matki ustąpioną prawa donacyjnego z JPP-mi Rudziewiczami i Dowgiałami za kawicją trzymającymi w ekstrakcie sztuka jedna N-ro 1.

Fastykuł czwarty dalszych dokumentow procederowych na Łostaje służących pod literą DDD.

1679 m-ca junji 20 dnia. Dekret ziem. Oszmiański między Eustachim Sieleckim a Stanisławem Ambraźewiczem pisarzem skarbowym zapadły sztuka jedna.

1694 augusta 17 dnia. Proces Estafieja Sieleckiego na Litwora Chreptowicza jako wiecznika a na JP-a Hieronima Kuczuka jako samego Pryncypała o expulzją z sianożęciow Lebiody i Tupcz w grodzie Oszmian. zaniesiony sztuka jedna.

1704 m-ca jbr. 12 dnia. Proces imieniem Halszki Ułanowej Eustahini Sieleckiej matki Daniela syna Sieleckiego i żony onego na JPP-w Bohdana Daniela Ułana i na Bohdanowicza Kienskiego jako opiekunow a na Dżafiera i Mucharema Ułanow aktorów o spaszenie sienożęci na uroczyszczu Ambrożewszczyźnie niemniej o zabor gruntu na uroczyszcza Dziowdziszki w drugim miejscu nad Brodem przy gościńcu wileńskim Zielszczyzny z sienożęci Lebiody i dalszych uroczyszcz w Grodzie Oszmiańskim zaniesiony sztuka jedna N-ro 1 kopja.

1704 mc-a jbr. 20 dnia. Proces imieniem Halszki Ostafiejowej Sieleckiej w krzywdzie brata Samuela Sieleckiego na Jana Bohdanowicza Ułana i dalszych o spaszenie zboża na uroczyszczu Giliznie i o dalsze pretęsje w Grodzie Oszmian. zaniesiony sztuka jedna N-ro 1.

1704 mc-a 8 br. 25 dnia dat-ny tegoż roku mc-a 9 br. 30 dnia przed pisarzem zeznany pozew po Kieńskich i Ułanow w sprawie Sieleckich o zabor gruntow i sienożęciow o spaszenie jęczmienia na Giliznie a owsa na Ambrożewszczyźnie nie mniej o dasze pretęsje do Grodu Oszmian. wyniesiony. In autentico sztuka jedna N-ro 1.

1704 mc-a 8 br. 25 dnia dat-ny tegoż roku mc-a 9 br. 30 dnia przed pisarzem zeznany pozew od Sieleckich po Kieńskich i Ułanow o zabor gruntow w wielu miejscach do Grodu Oszmian. wyniesiony.

1694 Dekret między Sieleckim a Kuczukiem w Grodzie Oszmian. na inkwizycją zapadły sztuka jedna N-ro 1.

1695 juni 10 dnia zapis kwitacyjny zrzeczny od Kuczukow Sieleckim z procederu o expulzją z sianorzęciow Czeresznięat, Le-biody Struszewszczyzny wydany in autentico sztuka jedna N-ro 1.

1695 mc-a augusta 2 dnia dat-ny List upominalny zaręczny w krzywdzie Sieleckich Litaworowi Chreptowiczowi zakazujący aże-by tak gruntow jako też sianozęci oraz dalszych krzywd niedopełniał od Jana III i Najjaśniejszego Regnanta wydany w ekstrakcie składają-jący się sztuka jedna.

1695 jbr. 12 dnia. Proces imieniem Ostafieja Sieleckiego na JP-a Jana Hranickiego i dalszych o niesłuszne i bezprozby pisanie się do Pieczętarstwa za pieczętarzow do zapiso kwitacyjnego Kuczukowi wydanego w Grodzie Oszm. zaniesiony sztuka jedna N-ro 1.

W tymże Fastykule.

1704 mc-a xbr. 10. Dekret Remmissyjny między Sieleckimi, a Ułanem i Kieńskim w Grodzie Oszm. zapadły sztuka jedna N-ra 1.

1704 mc-a dbr. 20 dnia Proces imieniem Daniela Sieleckiego na Daniela Kieńskiego o pochwałki różne i o zabor nastąpić mający gruntu... sztuka jedna N-ro 1.

1705 mc-a januar 6 dnia dat-ny a tegoż roku i mc-a 31 dnia przed pisarzem grodzkim Oszmian. zeznany pozew od Sieleckiego po Kienskich o niesłuszne zaskarżenie o expulzja i dochodzenie nie-słuszne czwartej części Zielkowszczyzny wodwodzie wyniesiony in autentico sztuka jedna N-ro 1.

1746 mc-a apr. 20 dnia czyniony Proces imieniem Okmiskiej i Siulkiewiczow na Rudziewiczow i Dowgiałow o zabor gruntow i sianozęci w Grodzie Oszm. zaniesiony.

1746 m-ca apr. 24. Kopja Procesu imieniem Sieleckiej i Siulkiewiczow na Rudziewiczow i Dowgiałow o zabor gruntu Ordaszowszczyzna zwanego i o osadzie na onym niewolnie u (?) chłopów sztuka jedna.

1746 mc-a maja 11 dnia dat-go Pozwu Kopja od Siulkiewiczow i Okmiskiej Rudziewiczom i Dowgiałom o zabor gruntow i sianozęci na uroczyszczu Ordaszowszczyzna zwanym doziem oszm. wyniesiony sztuka jedna N-ro 1.

1747 apr. 30 dnia dat-ny tegoż roku mc-a junij 2 w ziem. Oszmian. zeznany pozew Okmiskiej i Siulkiewiczow po Rudziewiczow i Dowgiałę o zabor gruntu Ordaszowszczyznę nazwanego do ziem. Oszm. wyniesiony sztuka jedna N-ro 1.

1746 maja 5 dat-ny a tegoż roku i mc-a 10 dnia przed pisarzem ziem Oszmian. zeznany pozew od Okmiskiej i Siulkiewiczow po Rudziewiczow i Dowgiałę o zabor gruntu Ordaszowszczyznę nazwanego do ziem. Oszm. wyniesiony sztuka jedna N-ro 1.

1747 mc-a juni 5. Dekret ziem. Oszm. Okmiskiej i Siulkiewiczow z Rudziewiczami i Dowgiałami o zabor na różne uroczyszcza gruntow i sianozęci, którym nakazana satysfakcja w wyprowadzeniu inkwizycji i wizji sztuka jedna N-ro 1.

W tymże Fastykule.

Dekretow 5: to jest 1696 junij 10 Grodz. Oszm. 1694: ziem. Oszm. 1746 junij 13 ziem. Oszm. 1746 augusta 2. 1746 8 br. 14 ziem. Oszm. i obwieszczenie do 1747 mc-a apr. 20.

Piąty Fastykuł dalszych dokumentów na Łostaje służących pod literą EEE.

1713 m-ca apr. 20 dnia dat-ne a tegoż roku mc-a maja 12 dnia w Grodzie Oszmian przyznane prawo zastawne od Samuela i Marjanny Sieleckich takż od Fat-my Aziulanki Sieleckiej Abrahamowi Jachnowiczowi na folwark Tupcze zwany za sumę 600 złtch wydane in autentico sztuka jedna.

1712 julij 11 dnia dat-ne Prawo zamienne od Daniela Kienskiego i Fatmy Okmiskiej Samuelowi i Danielowi Sieleckim na grunt Zielkowszczyznę i Pustosz Swiłowską wydane sztuka z listem na przyznanie dwie N-ro 2.

1764 zapis plenipotęcyjny od Aleksandra Sieleckiego Gazejowi Sieleckiemu służący sztuka jedna N-ro 1.

1765 febr. 16 dnia dat-ny a tegoż roku mc-a i dnia w Grodzie Grodzieńskim przyznany zapis plenipotęcyjny od Gazeja Sieleckiego bratu swemu wydany autętyk z ekstraktem sztuk dwie N-ro 2.

1765 apr. 17 dnia dat-ne i tegoż roku i mc-a 22 dnia w Grodzie Oszmian. przyznane prawo wieczyste od Jana Sieleckiego od siebie i imieniem braci onego Aleksandra i Gaży Sieleckich na Łostaję za sumę 7000 złtch polch wydane in autętyco sztuka jedna.

1765 julii 24 dnia dat-ne Prawo wieczyste od Mustaffy Baranowskiego Rotm. Ikrmc i samej Marjanny z Ułanow Baranowskiej Rotm. Janowi stryjowi Dawidowi i Aleksandrowi synowcom Siulkiewiczom zrzekając się z Łostaj za sumę 60 czerwonych złtch wydane autętyk z ekstraktem sztuk dwie N-ro 2.

Regestr stary praw wieczystych i dalszych dokumentow na Łostaje służących sztuka jedna N-ro 1.

Szósty Fastykuł dokumentów na Łostaje służących pod literą FFF.

1667 apr. 15 dnia dat-ny. Dział między czterma bracia Ułanami a Sieleckimi dobr Łostaj czyniony autętyk z kopją testamentu sztuk dwie N-ro 2.

1671 Prawo wieczyste od Bohdana Abrahamowicza i Achmiecia Dunca Ułanow Ostafiejowi Sieleckiemu i samej Halszce Machmieciownie Sieleckiej Ułanownie na ich części po Zielce Ułanownie wydane autentyk z intromisją sztuk dwie N-ro 2.

1679 jan. 14 dnia dat-ne Prawo wieczyste od Bohdana Abrahamowicza i Achmiecia Dunca Ułanow na część Zielczynską Łostaj Sieleckiemu za złtch 450 wydane w ekstrakcie składające się sztuka jedna N-ro 1.

1695 apr. 20 dnia dat-ne Prawo wieczyste od Marjanny Asanowiczowny i Dawida Abrahamowicza Fursowicza syna Ułanow Ostafiejowi i Halszce Sieleckim na ósmą część Ich po Zielce Janowey Ułanowej w Łostaj należącą za sumę 100 złch wydane in autentico sztuka jedna N-ro 1.

1714 apr. 23 Prawo zastawne od Jana Samuela Sieleckiego Aleksandrowi Ułanowi Pułk-owi JKrm. za sumę 1000 złch wydane na część Łostaj sztuka jedna.

1747 apr. 23 dnia czyniona a w tymże roku mc-a apr. 24 dnia zeznana przętacja sumy 1500 złch w Grodzie Oszmian. od Siulkiewiczów przeciwko Rudziewiczom i Dowgiałom za Zielkowszczyznę i Ambrożewszczyznę oraz i za dwie Pustki w ekstrakcie sztuka jedna N-ro 1.

Fastykuł siódmy dokumentów Łostajskich pod literą GGG.

1600 8br. 3 Prawo przedaźne od Aisa Achmietowicza Mahreszewicza Janowi Lisztwianskiemu na część imienia Łostaj w Pt-cie Oszm. leżący dane autetyk z kopją sztuk dwie N-ro 2.

1601 mc-a julii 14 dnia dat-ne tegoż roku mc-a augusta 2 dnia w Grodzie Oszm. przyznane i w ziem. Oszm. w sposób przenosu aktykowane prawo wieczyste na dwie pustowiny od Mahruszewiczow Listwianskiemu wydane z autentyku ekstraktem przenos i inkomisję sztuk pięć N-ro 5.

1605 ¹⁾ mc-a jan. 8 dnia dat-ne tegoż roku i mc-a 12 dnia w ziem. Oszmian. przyznane prawo od Alejewicza Kienskiego na folwark Łostaje Achmietiewskoja Machraczewszczyzna za 600 kop groszy Ltch Juchnie Bohdanowiczu Ułanu wydane autetyk z kopją także introleżący dane autetyk z kopją sztuk dwie N-ro 2.

1640 mc-a marca 1 dnia dat-ne a tegoż roku i mc-a 3 dnia w Trl-e Xw-a Lit-go przyznane prawo zastawne za sumę 400 kop groszy Ltch od Machmecia Bohdanowicza Juchnowicza i Fatmy

¹⁾ Vel 1615.

Bohdanowiczowey Ułanow na Lisztwianszczyznę Juchnowską Stefanowi i samej Ambrożewiczom wydane z autentykiem ekstraktem intromisja i onej także ekstraktem sztuk cztery N-ro 4.

Fastykulik ósmy pod literą HHH.

1630 m-ca mar. 10 dnia dat-ny a w roku 1694 ²⁾ mc-a 8br 15 w Grodzie Oszmian. aktykowany dział wieczysty między Abrahamem Fursowiczem Mustafą Machmieciem Jachowiczem Achmieciem Abrahamowiczem i Bohdanem Abrahamowiczem Fursowiczami Ułanami Dobr Łostaj czyniony w kopji składający się sztuką jedna N-ro 1.

1701 mc-a maja 6 dnia dat-ne Prawo zamienne od Fatmy Ułanowej Rudnickiej Sieleckim wydane in autentico z listem na przyznanie sztuk dwie N-ro 2.

Fastykuł dziewiąty dokumentów na Łostaje służących pod literą JJJ.

1685 maja 25 dat-ne a 1703 maja 19 w Tryb... aktykowane Prawo wieczyste przedaźne od Daniela Kajdurna Maluszyckiego na połowę Lipinszczyzny Janowszczyzny wydane w autentyku sztuka jedna N-ro 1.

1755 mc-a apr. 28 dnia dat-ne tegoż roku mc-a maja 16 dnia w magdeburji Borun. przyznane prawo od Siulkiewiczow Siulkiewiczom na część folwarku Łostaj wydane in autentico sztuka jedna Nr-o 1.

1755 mc-a xbr. 30 dnia dat-ny a w 1756 mc-a januar. 20 dnia w Magdeburji przyznane prawo do Daniela Siulkiewicza Janowi Siulkiewiczowi na część trzecią Łostaj wydane in autentico sztuka jedna.

Fastykuł dziesiąty dokumentów na Łostaje służących pod literą KKK zawierający sztuk starych trzydzieście dziewięć N-ro 39.

Fastykuł jedenasty różnych regestrów tak gruntów jako też sianożęci w kopjach sztuk dziewiętnaście N-ro 19 pod literą LLL.

Dawid Sulkiwicz.

Roku 1789 mc-a maja 22 takowy regestr komportowanych dokumentów ze strony JPP Siukiewiczow podpisuje Jan Szczepanowicz ZPOszm...

R-u 1789 xbra 14 takowy regestr komportowanych dokumentów przy zaprzysięstwie przez J-o Jana Siulkiewicza w osobie jego i za synowcow JP-w Dawida i Aleksandra Siulkiewiczów sądownie tu notuje się Franciszek Poznia.... ZPOszm.

²⁾ 1634?

201937

INNE PRACE TEGOŻ AUTORA

(w języku rosyjskim):

1. *L. K. Kryczyński*. Materiały bibliograficzne do historii Tatarów Polski, Litwy, Białorusi i Ukrainy. (Historja, heraldyka, genealogja, prawo, statystyka, etnografja, beletrystyka). Piotrogród. Nakładem „Zorzy Wschodu”. 1917. II + 84. 8°.

2. *Arslan (Leon) Kryczyński*. Szkice polityki rosyjskiej na kresach. Część I. Historia religijnego ucisku Tatarów Krymskich. Załącznik: dokumenty tajne. Nakładem Związku Inteligencji Pracującej. Baku. 1919. XI + 58 + 296. 8°.

Treść: I. Kary administracyjne za wykonywanie obrządków religijnych. II. Wydalanie zagranicę tureckiego duchowieństwa. III. Oskarżanie duchowieństwa muzułmańskiego o organizowanie powstań. IV. Wysiedlanie duchowieństwa do gubernij wewnętrznych. V. Rewizje i areszty wśród duchowieństwa. VI. Zakaz pielgrzymek do grobu Muhammada. VII. Sposoby dobierania jednostek w duchowieństwie. VIII. Środki, stosowane do muzułmańskich instytucji religijnych. IX. Tworzenie z meczetów cerkwi prawosławnego. X. Środki, stosowane do towarzystw, okazujących pomoc współwyznawcom. XI. Zakazy zjazdów religijnych. XII. Nadzór duchowieństwa prawosławnego nad prasą muzułmańską. XIII. Oskarżenia duchowieństwa o panislamizm. XIV. Stosunek do muzułmańskich szkół wyznaniowych. XV. Jubileusz muftiego Sułtanowa. XVI. Zaareztowanie i zabójstwo muftiego Czelebi'ego. XVII. Rewizja w Dyrekcji do spraw religijnych Krymsko-Tatarskiego Dyrektorjatu Narodowego.

3. *A. (Leon) Najman Murza Ołiskiewicz Kryczyński*. Szkice polityki rosyjskiego caratu na kresach. Część II. Historia walki z oświatą i kulturą Tatarów Krymskich. Z załączeniem dokumentów tajnych. Wydawnictwo Turckiego wydziału kulturalno-oświatowego Związku Spożycwców „Kooperacja” w Azerbajdzanie. Księga № 4 „Biblioteki Kooperatora”. Baku. 1920. 73 + 193 + VI. 8°.

Treść: I. Ogólna charakterystyka szkolnej polityki rządu rosyjskiego. II. Przeszkody do otwierania nowych i rozszerzania starych szkół. III. Walka z nowometodowymi szkołami mektebe. IV. Pogrom szkół mektebe-rusztie. V. Przeciwdziałalność ziemskim tatarskim szkołom. VI. Negatywny stosunek do kursów dla dorosłych Tatarów. VII. Prześladowania tatarskich nauczycieli. Rewizje, aresztowania i deportacje. VIII. Walka z tatarskimi oświatowcami stowarzyszeniami. IX. Prześladowanie druków. X. Niszczanie zabytków przeszłości.